# «Клята японщина»

## Переклад японських понять

Оскільки український фансаб переважно робиться на основі англійського перекладу, тут не обговорюватимуться лексико-граматичні особливості японської мови. Разом з тим, японський побут і вигадані анімешні світи часто містять специфічні слова, з перекладом яких можуть виникати складнощі – вони звуться мовними реаліями.

***Мовна реалія – слово, що позначає поняття, яке зустрічається лише у побуті певного народу, нині чи у минулу історичну добу.***

Прикладом реалії є «футон» (японський спальний матрац). Основна проблема перекладу реалій у тому, що вони в принципі не мають слова-відповідника в іншій мові.

Що ж із цим робити? Для передання реалій японської мови, аби вони лишалися зрозумілими, існує ряд методів. Вибір методу перекладу залежить від мовного стилю та ситуації.

| Метод | **Вид методу** | **Приклад перекладу (ром. яп. – укр.)** | **Використання** |
|---|---|---|---|
| Буквальний | Транскрипція | sushi - суші | Слово вже увійшло в укр. інформаційний простір і всім відоме. |
| | Транскрипція з поясненням | futon - футон (японський спальний матрац) | Найточніший метод перекладу: і оригінал передали, і пояснили по суті. |
| Творчий | Калькування | kakugyo – кутохід<br><br>(фігура в японських шахах) | Поняття актуальне, і в Україні вже утворилися один чи декілька варіантів «переінакшення» серед народу. |
| | Приближення | soba – локшина<br><br>(гречана локшина) | Наявність неповного аналогу в українському побуті. Коли конкретизація чи точність неважлива в контексті. |
| | Функціональний аналог | futon - спальник | Якщо в українській мові є подібний предмет. |
| | Описовий переклад | hanami - японська традиція милування квітами дерев | Просто опис явища. |
| Контекстуальний переклад | | букв. пер. «він розклав свій футон» – він приготувався лягти спати | Відмова від вживання слова на користь передання всієї ситуації. |

## Транскрибування японських слів

Якщо ви вирішили таки залишити подобу оригінального японського слова, будь ласка, передавайте звуки японської мови правильно. Українську систему кирилізації японської

мови та мізки школярів-анімешників донині напастує рак, і він зветься «система Поліванова».

У чому проблема? Система кирилізації – це наукова, загальновизнана норма передачі звуків японської мови на письмі в мові українській. Свого часу (1930 р.) радянський японіст Є. Поліванов створив таку систему для російської мови, і вона відповідно отримала його ім'я – «система Поліванова», по-народному «поліванівка». На жаль, у ті часи, Україна була частиною СРСР, і згідно з політикою та простими лінощами цю систему практично без змін було перекинуто й в українське японознавство.

По-перше, її проблема полягає в тому, що навіть у російській версії вона неадекватно передає звуки (наприклад «шя» як «ся», а «джі» як «дзі»). Утім, для російської мови такої вигадки було не уникнути, оскільки вимовляти м'які шиплячі москалі не здатні, і замість слова «шініґамі» стабільно буде «шиніґамі».

По-друге, при перенесенні в українську функціонери забули, що «г» у нас придихова, а не проривна, як у росіян, літеру ж «ґ» в совку не визнавали. Таким чином, замість «Шякуґан но Шяна» ми отримали покруч «Сякуган но Сяна», який ні в які ворота не лізе.

Зі приходом незалежності останню проблему помітили, і у 1997 р. бравий козак Іван Бондаренко, завідувач кафедри китайської, корейської та японської філології КНУ ім. Шевченка, себто найвище світило цих питань в Україні, зійшов до зміни «г» на «ґ», але на першу проблему не звернув уваги. І лише у 2014 році після купи праць та скарг на безумство неадекватні звуки було замінено на ближчі до оригінальних, японських.

Сама ж вимова звуків і те, до чого вони ближчі, хоч і є спірною і чітко не відповідає, скажімо, ні «ся» ні «шя», але ближча до останнього в літературній японській мові на думку всього цивілізованого світу разом з самими японцями.

Здавалося б, як ми, елітарні анімешники, стосуємося до цих ницих академічних суперечок? А так, що за роки існування цієї маячні, поліванівка прокралася у сотні видань японських перекладів.

До всього такі хибні слова, як «сегун» та «седзе», породжені читанням російських джерел, де не використовується літера «ё» при транслітерації японської (що є зашкварно навіть у москалів) і переписуванням їх українцями. Також в японській мові нема звуку [и] і відповідно такої літери нема в транслітерації: ніяких «Джирайя», лише «Джірайя».

Тож які є специфічні звуки в японській і як їх правильно передавати?

| Правильно | Хибно | Хибно навіть для москалів |
|---|---|---|
| ґа, ґе, ґу, ґе, ґо | га, ге, гу, ге, го | - |
| ші, шя, шю, шьо | сі, ся, сю, сьо | «се» замість «шьо», «си» і «ши» замість «ші» |
| чі, чя, чю, чьо | ті, тя, тю, тьо | «те» замість «чьо», «ти» і «чи» замість «чі» |
| джі, джя, джю, джьо | дзі, дзя, дзю, дзьо | «дзе» замість «джьо», «джи» і «дзи» замість «джі» |

Пишемо «шьоґунат», «шьоджьо», «джьосей», «чік(у)шьо», «шьонен», «Ваташі ва Ук(у)райна-джін дес». Утім, існує ряд історичних запозичень в українську, часто

викривлених при освоєнні. Наприклад «синтоїзм» (пор. «шінто), «івасі» (пор. іваші) – вони є усталеними і поширеними і не перезапозичуються.

## Суфікси ввічливості

Серед усіх цікавих і неперекладних понять японської мови є одне особливо специфічне – суфікси ввічливості, які вживаються, аби показати субординацію співрозмовників відносно одне одного. Японці історично дуже патріархальна нація, і висловлення поваги у них є ключовою річчю в мові. Наприклад, «я їм» можна сказати поважно і зневажливо.

Таких суфіксів досить багато, і хардкорні отаку часом лишають їх для атмосфери. Але справжньому перекладачу треба пам’ятати одне: вони є граматичною категорією. І їх потрібно не перекладати, а передавати. Ви ж не кажете «ка» наприкінці кожного питального речення, бо японці так роблять? Як усе це виглядає на практиці?

І не забуваймо, ніяких «тян» - у нас «чян».

| Суфікс | Значення | Як передати? |
|---|---|---|
| -сан | Поважне звертання до людини | Звертанням на ім’я в класі, на ім’я-прізвище до старших, або «пані (панно, панянко)/ пане (паничу) Ямаґучі» у випадку ділових справ. |
| -кун | Поважне звертання до знайомої людини, переважно до хлопців | «товаришу», «друже». Але не пишіть нісенітниць на кшталт «Друже Мінорі, я сьогодні не йтиму додому з тобою». Так не говорять в українській мові (ну хіба жартома). |
| -чян | Лагідне звертання, переважно до дівчат | зменшувально-пестливі суфікси, якщо виходить притулити їх до японського імені, наприклад, Ріна – Рінонька. Можна лишити просто ім’я, якщо остаточний варіант виглядає зовсім дико. |
| -сама | Найбільш поважне звертання, зокрема, до божеств | «вельмишановний», «високоповажний», «верховний» |
| -семпай | до старшого колеги | Поважним і стриманим стилем мови до професіонала |
| -кохай | до молодшого колеги | Неуважним і вільним стилем мови до новачка |
| -сенсей | до вчителя | «вчителю» |
| -доно | до дворянина | Звертанням, що відповідає дворянському титулу. Наприклад, до графа – «Ваша Ясновельможносте». |

Залишати суфікси як є, попри те, що це не науково, можна, якщо:

1. Ви вирішили так робити для атмосферності у перекладі для себе чи фанатів.
2. Імена персонажів складаються з одного складу. Це хоч трохи зробить їх виразними і зрозумілими в нашій європейській мові. («Са-чян» замість «Са»).

## Відмінювання японських слів

Чинний український правопис висловлюється з приводу відмінювання іншомовних слів у параграфі №100. Його рекомендації не чіткі, але по суті зводяться до того, що відмінюються усі іншомовні іменники, які підпадають під парадигми відмінювання, присутні в українській мові.

Що таке парадигма відмінювання? Це зміна кінцевих літер зі зміною відмінків у групі слів, які відмінюються однаковим чином. Дивіться параграфи 45 та 46 українського правопису.

Чому слово «суші» не відмінюється? Тому, що в українській мові історично не виникло парадигми для іменника в однині на «–і». Натомість є спокуса провідміняти його як іменник у множині подібно до «ножиці». З іншого боку, є слово «футон», яке чудово пасує під чоловічий рід твердої групи II відміни іменників, тож «немає футона», «користуватися футоном» тощо.

Таким чином в українській мові, в принципі, відмінюються всі японські слова, які можна науково припасувати до відповідних відмін. А решта не відмінюється, бо це є неможливим. Не забуваймо і про повноправний кличний відмінок. Зверніть увагу, що суфікси ввічливості, якщо ви все-таки вирішили їх використовувати, теж відмінюються: наприклад, Івата-сан – Івато-сане (чоловік), Амамія-сан – Амаміє-сан (жінка).

Заперечення відмінювання японських слів можливе хіба у тому випадку, коли в тексті фігурують дуже подібні імена та мовні реалії, які відрізняються останніми літерами і їх відмінювання внесе плутанину. Наприклад, якщо є два персонажі зі прізвищами Такада і Такадо, краще завжди залишати їх у називному відмінку.